

אשכולות

הצילון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת וישב

גליון 442 | כ"א בכסלו תשע"ח
(שנה שתיים-עשרה)

16:14 **כניסת שבת**

17:16 **צאת שבת**

08:20 **סוק"ש מג"א**

מלא טוב

לרב אורי בצלאל פישר

לרגל בר המצוה של בנו



קוד באתר: 7816

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני

מסירות נפש לפני משורת הדין

הרב ראובן דויטש



בפרשתנו אנו קוראים על מעשה יהודה עם כלתו תמר. לאחר שנודע שהיא הרה לזנונים ציונה יהודה להענישה בעונש שריפה, ולפני נתינתה למיתה אמרה בדרך רמז למי היא הרה, וכמו שכתוב: "הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה".

חז"ל (סוטה י"ב) רואים במעשה שעשתה דבר גדול, על אשר לא גילתה שהייתה עם יהודה, ואמרה זאת בדרך רמז וביקשה בפניו בלשון "הכר נא" - כלומר, תודה במעשיך, ובכך תנצל היא ועובריה מהשרפה, ולא אמרה במפורש שמחמיה היא הרה.

במדרשים רבים מופיע שבזכות מעשה יהודה, שהודה ולא בוש זכו בניו: חנניה, מישאל, ועזריה, להינצל מכבשן האש (עי' בהמשך הגמ' שם).

אך ישנו מדרש שונה שמקשר בין תמר לחנניה, מישאל ועזריה:

"אמרתי אעלה בתמר", בשעה שגלו ישראל אמרו להם אומות העולם, מעכשו אין בו כח, אמר הקדוש ברוך אני אמרתי אעלה בתמר, אני מודיע את גבורתי ביד בניה של תמר ושמי יתעלה על ידכם. אחזה בסנסניו, אחזיק בענפים היפים. ויהיו נא שדיך כאשכולות הגפן, והעמדתי אשכולות שבהם אלו חנניה מישאל ועזריה.

פשוטו של דרש חז"ל - שבאים אומות העולם לעם ישראל לאחר שגלו בחורבן בית ראשון ושואלים אותם היכן כוחו של הקב"ה אשר הוא אלוקיכם? מדוע הוא נטש אתכם? והקב"ה מראה את גדולתו ע"י הנס של הצלת חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש.

אלא שצריך לברר, מדוע בעל המדרש ראה לקשר את בניה של תמר עליה, מהו הקשר חוץ מהעניין הביולוגי שהם מצאצאי תמר?

ונראה להסביר את הקשר באופן הבא: על מעשה תמר אומרים חז"ל (ברכות מג ע"ב ועוד) את המימרא: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנלן? מתמר". ומובא במאירי (ברכות שם): "לעולם יזהר אדם שלא ילבין פני חברו ברבים. ודרך צחות אמרו: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש וכו'. מנלן? מתמר".

ואכן הגמרא כתבה לשון 'נוח', ולא כתבה לשון 'שחייב אדם להפיל עצמו' (לשון 'נוח' מצאנו גם במקומות נוספים - עי' ברכות יז ע"א. קידושין מ ע"א) והסברה לחלק בין שפיכות דמים להלבנת פני חברו ברבים, מובאת בספר מנחת אשר (בראשית ס"ג): שאלו את הרב יהושע לייב דיסקין, אם יש דין ייהרג ואל יעבור בהלבנת פנים. וענה, שלא יתכן דבר כזה, שהרי כל הטעם שיהרג ואל יעבור היא משום הסברה: "מאי חזית דדמי דידך סמיק טפי, דלמא דמי דידיה סומק טפי" (פסחים כה ע"ב ועוד), והרי אותו אדם שמלבינים את פניו יישר בחיים, מה שאין כן זה שיהרג.

א"כ תמר לא הייתה מחויבת למסור עצמה, אלא נהגה מלפנים משורת הדין.

רעיון דומה מצינו במעשה של חנניה מישאל ועזריה. מובא בגמרא (פסחים נג ע"ב):

עוד זו דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו [ועלון] בביתך [וגו'] ובתנורך ובמשארותיך. אימתי משארות מצויות אצל תנור - הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה.

והתוספות שם (ד"ה מה ראו) מקשים: הרי ע"ז זוהי אחת משלוש העברות שנאמר עליהם ייהרג ואל יעבור, א"כ מה הצורך של חנניה וחבריו ללמוד ק"ו מצפרדעים, הרי כך ההלכה שעל עבודה זרה ייהרג ואל יעבור? - ומתרצים התוספות בתירוצם השני, שיכלו לברוח ולא ברחו, ואת העניין שעל אף שיכלו לברוח ואין הם בורחים כדי לעשות קידוש ה' הם למדו מהצפרדעים, כמו שהצפרדעים שלא היו מוכרחים להיכנס לתנורים הרותחים ולמות, בכל זאת הכניסן עצמם עליהם, אנו שמצווים על קדושת ה' הלכת כמה וכמה.

אם נעייין, לכאורה המעשה שהם עשו תמוה, וכי מותר לאדם למות על קידוש ה' על אף שיכול למלט את נפשו ממיתה (כידוע נחלקו בדבר הראשונים: עי' תוס' ע"ז כז ע"ב, ומאיך רמב"ם הל' יסוה"ת ה, א, ואכ"מ?) - אלא שהעניין הוא שאם הם היו בורחים, היו לוקחים יהודים אחרים שיהיו הם נציגי האומה היהודית להשתחוות לפסל וכמו שמצינו במדרש (שיה"ש רבה, ז):

נבוכדנצר העמיד צלם והפריש מכל אומה ואומה שלשה שלשה, ושלשה מכל ישראל, וחנניה מישאל ועזריה שהיו השלשה מישראל עמדו ומיחו על עצמן ולא עבדו עבודת כוכבים.

ולכן חנניה מישאל ועזריה שיערו בנפשם שנבוכדנצר לא יוותר לאומה היהודית מלהשתחוות לפסל, ואם יברחו אזי מן הסתם שיתפסו קורבנות אחרים מעם ישראל, ולכן עשו ק"ו מצפרדעים שאף הם היו יכולים לברוח מהתנורים ולא להיכנס בתוכם בכל זאת הכניסו עצמם לתוכם, אנו שמצווים על קדושת ה' על אחת כמה וכמה, בעיקר שכאן אם הם לא יהיו ייקחו אחרים שלא בטוח שיעמדו בניסיון ויעבדו ע"ז.

את המידה הזאת למסור את עצמם אף שאינם מחויבים הם ינקו מאמנם תמר, שמסרה עצמה לכבשן האש על אף שלא הייתה מחויבת בזה, וכמו שכתבנו למעלה.

ביאור הדרשה 'והבור רק אין בו מים' ניצן מנדלבלט (ה')

א. פתיחה

בפרשה נאמר (פרק לז):

(א) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָנוּ נֶפֶשׁ:

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפָּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וְיָד אֵל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהִשְׁיבוֹ אֶל אָבוֹי:

(ג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת קַתְנָתוֹ אֶת כְּתָנָת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:

(ד) וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ הַבֶּרֶה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם:

והנה, דרשו חז"ל בשבת (כ ע"א, והובא ברש"י עה"ת):

ואמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום: מאי דכתיב והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר אין בו מים - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו.

בפשטות, הדרשה מבוססת על הפסוק (דברים ח, טו): "הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נֶחֱשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא לְךָ מִיַּם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ". כשאין מים - יש נחשים ועקרבים.¹

ב. קושיות על הדרשה וראובן

אלא שלכאורה דרשה זו תמוהה:

א. אם בבור היו נחשים ועקרבים הרי זה סותר את קביעת הפס' עצמו ש'הבור ריק!'

ב. התורה מעידה על ראובן שבפעולותיו ניסה ראובן להציל את יוסף, ואם הבור היה מלא עקרבים ונחשים כיצד ראובן השליך אותו לשם?!

וכמו כן במעשי ראובן יש להבין:

א. בגוף הפס' עצמם, מדוע ישנה כפילות של הפועל 'ויאמר' בדבריו של ראובן הרי אין שום דובר באמצע שתי האמירות הללו, שבתחילה אמר 'לא נכנו נפש' ואחר כך אמר להשליך את יוסף לבור.

ב. בפרשה הבאה כתוב (מכ, כב) "וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לְאֹמֶר הַלּוֹא אֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם לְאֹמֶר אֶל תַּחְטְאוּ בְּיָלֵד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמּוּ הַיָּה נִדְרָשׁ" והקשו המפרשים הלא ראובן הוא זה שהציע להשליך את יוסף לבור כמתואר בפס' כב!

ג. ביאור כוונת ראובן

לגבי הקושיה הפרשנית - כיצד ראובן השליך את יוסף לבור מלא נחשים ועקרבים, כאשר בכוונתו להציל את יוסף, תירץ בפשטות הריטב"א (שבת שם):

הא דאמרינן אבל נחשים ועקרבים יש בו. פירוש התורה העידה שהיה שם נחשים ועקרבים בחורים ועשה לו הקדוש ברוך הוא נס, אבל ודאי לא היו הנחשים והעקרבים נראים שם, שאם לא כן מהו שהעידה התורה על ראובן למען הציל אותו מידם.

וכדבריו תירץ ה'תורה תמימה', והוסיף עוד שלפי זה ניתן לפרש את סמיכות הדרשה במס' שבת לפסיקה גבי נר חנוכה (שנאמרה בשמו של אותו אמורא):

¹ וכך הביא רבינו בחיי בשם ר"ת, וז"ל: "ורבינו תם ז"ל פירש, כי בא להם לרו"ל זה מדיק הכתוב 'אין בו מים', ממה שכתוב במדבר (דברים ח, טו): 'וצמאון אשר אין מים', והיו שם נחשים, כענין שכתוב: 'נחש שרף ועקרב'."

אמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום: נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה - פסולה, כסוכה וכמבוי.

וביאר רש"י הטעם:

פסולה - דלא שלטא בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא.

ולפי זה הסביר ה'תורה תמימה' שהבור היה עמוק עשרים אמה, ממילא מובן מדוע ראובן לא ראה שיש בבור נחשים ועקרבים כי עין אדם לא שולטת בעשרים אמה. [ביאור זה ידוע כבר בשם הגר"א, וגם דיוק הלשון "והבור רק" - דכתיב "רק" חסר, וכדרכו של הגר"א בכ"מ, כמו "כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור", ועוד. העורך.]

ותירוצו לענ"ד נראה תמוה, שהרי פשט הגמ' במס' שבת מתכוון לומר שאין בני אדם מסתכלים למעלה עשרים אמה אך כשראובן השליך את יוסף לבור ודאי הסתכל לתחתית הבור² וצ"ע. [לא הבנתי הקושיא. כוונת הגר"א והתו"ת פשוטה, שהרי בכ' אמה לא שלטא עינא היינו שמבחינה טכנית קשה לראות למרחק כזה, בין למעלה בין למטה, וא"כ אמנם ראובן בדק עד כמה שעיניו מגעת לראות שאין שם מים, ואולי זרק אבן לבדוק זאת וכיו"ב, אבל בקרקעית הבור ממש, לא שלטה עינו, ושם היו נחשים ועקרבים. העורך.]

מ"מ נראה פשוט שכוונת ראובן אכן הייתה להציל את יוסף, וכדבריו הברורים בפס' כא "לא נכנו נפש". ונראה בפשטות, שבתחילה ראובן דרש מהאחים לא להרוג כלל את יוסף, והאחים לא קיבלו את דבריו, על כן הציע הצעת פשרה ("ויאמר" הנוסף בפס' כב) - להרוג את יוסף ב'גרמא', על ידי השלכתו לבור ללא מים שם ימות בצמא וברעב. וזהו מה שאמר ראובן בפרשה הבאה: "הַלּוֹא אֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם לְאֹמֶר אֶל תַּחְטְאוּ בְּיָלֵד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם" - כוונתו לאמירתו הראשונה, שלא התקבלה על דעת האחים.³

ד. ביאור הדרשה באופן דקדוקי

ניתן לבאר את הדרשה על פי מה ששיערו בקרב גדולי הבלשנים⁴ כי בעבר הייתה צורה מקורית של הגיית ay, כלומר בעבר הייתה דרך אחת להגות i e ו-a ע"י אמירת המילה רִיק (ay). לאחר תקופה התכווצה ההגייה לשלוש אופציות: א. רִיק (e). ב. רִיק (i). ג. רִיק (a).

ההגיות הנ"ל היו מתחלפות ביניהם תדיר גם בפס' שונים במקרא. מעתה מובנת דרשת הגמ': הדרשן התחבט האם כוונת הפס' להגייה רִיק (e) היינו שהבור ריק לגמרי, או שמא כוונתו רִיק (a), וכוונת הפס' לומר שרק מים אין בור אבל דברים אחרים יש בו.

פשוט שהדרשן הכריע כאופציה השנייה, שהרי אם הבור ריק אנו כבר יודעים שאין בו מים. אלא על כרחך כוונת הפסוק לומר שרק מים אין בבור אבל נחשים ועקרבים יש בו.

ניתן למצוא חיזוק להשערת הבלשנים בפרשה הבאה:

וְשָׁבַע הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעוֹת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן שָׁבַע שָׁנִים הַיָּה וְשָׁבַע הַשְּׁבָלִים הַרְקוֹת שְׁדָפוֹת הַקְּדִים יְהִי שָׁבַע שָׁנֵי רָעָב:

שבע הפרות מתוארות כ"רקוֹת" (הגיית a) ואילו שבע השבלים מתוארות כ"רקוֹת" (הגיית e) - והרי לפנינו חילופי הגייה בפסוק אחד!⁵

² ואף דקדק לחפש אחר בור ללא מים, כפי שכתבתי לקמן.

³ אחר כך ראיתי שכך פירש הרד"צ הופמן.

⁴ וביניהם שמחה קוגוט.

⁵ לפי זה ניתן לבאר דרשות נוספות בש"ס:

• בברכות נ ע"א איתא: "מאי ריקתך? - אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמוך".

• עה"פ פ' לא דָּבַר רַק הוּא מִכֶּם פִּי הוּא תִּיכֶם וּבְדָבַר הַיָּה תִּאָּרְכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֶתֶם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ" דרשו בירושלמי פאה א, א: "ואם הוא רק - מכם הוא, למה? שאין אתם יגיעין בתורה".

ויזכרו את הימים מקדם בחגגם את חג הסוכות בהרים ובמערות... ויקחו ערבי נחל וכפות תמרים ושירו שיר שבח והודיה לה'... ויעבירו קול בכל ערי יהודה לחוג את החג הזה מדי שנה בשנה". ממקור היסטורי זה מובן שהיהודים לא יכלו לחגוג באותה שנה את סוכות מפני המלחמה ומצאו הזדמנות להשלים את החג המיוחד והחשוב לאחר טיהור המקדש. ערוך השולחן באו"ח סי' תרע סעיף ה אף הגדיל לעשות ותירץ את קושיית הבית יוסף המפורסמת (סי' תרע) ששמונת ימי חנוכה הם זיכרון לימי הסוכות שבוטלו באותה שנה ונס פך השמן היו רק הבעת הסכמה מן השמים לקביעה זו לדורות.³

לאחר שביארנו כי חג החנוכה כונן ביסודו על מעין 'חג סוכות חריג', נוכל עתה להבין את סברת "כנגד פרי החג" של ב"ש שטענו שמתבקש הדבר שאף התקנה לדורות תתבסס על חג הסוכות.

קשר עמוק ומהותי יותר רמזו ב'שפת אמת' על חנוכה. השפת אמת מדגיש שכל חג דרבנן הוא השתקפות של חג מהתורה ומקבל את תוקפו מרושם שמשאיר אחד מהרגלים. חג החנוכה הוא תוצר של הארה מחג הסוכות כדמיון אור הלבנה הבא מאור החמה "ולכן יש בו מהדרין כמו בסוכות הדר בעינן וגם הנס נעשה ע"י הכהנים וענני הכבוד בזכות אהרון ולכן בני בינה קבעו שמונה ימים כעין החג...". השפת אמת מפרש את הבית במעוז צור "בני בינה" "הבינו דבר מתוך דבר וקבעו שמונה ימים מתוך ההבנה שעומק נס חנוכה קשור הוא לימי הסוכות...". נראה לי לפרש דבריו שסוכות מסמל את השראת השכינה ע"י ענני הכבוד. הרב קלמן פֶּר שליט"א בדרשתו המפורסמת לחג החנוכה עומד על פירושו של ר' יעקב עמדן המקשר בין חנוכה המזבח בימי החשמונאים לחנוכה המזבח בימי חגי הנביא שהייתה בתאריך כ"ד כסליו. הרב קלמן מעיר שרחוק לפרש שיחגגו חנוכה לזכר חנוכה מזבח קדומה ושולית יותר ומסביר שהחידוש בחנוכה החשמונאים היה חזרת השכינה למקדש שני דבר המהווה תיקון המצב שהיה מאז תחילת בית שני כדאיתא ביומא (כא ע"ב).

לסיום רק אסתייג ואומר, שלמרות הקשר העמוק שהוכחנו, נראה שעל דרך האמת, מספר ימי החנוכה לא נתקן על חג הסוכות ושמיני עצרת. הגמרא בשבת (כא ע"ב) מצטטת את מגילת תענית "...בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן... נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה" - ומכאן נס פך השמן שדלק שמונה ימים הוא אשר גרם לקביעת הימים, וכך היא תפיסת רוב העולם, מתינוקות של בית רבן ועד למרן הבית יוסף עצמו, שתירוצי קושייתו כחול לים מכסים. אבל אם נעיין במגילת תענית עצמה⁴, שהיא המקור המהימן הקדום שלנו על חנוכה, בהמשך לציטוט המובא בגמרא בשבת (כא ע"ב) שמזכיר את נס פך השמן, ניווכח לראות כי חכמים כלל לא קבעו את מספר ימי החנוכה בגלל נס פך השמן או סוכות (אף שמוזכר שהיתה הו"א לקבוע על סוכות): "לשנה אחרת קבעו שמונה ימים טובים. ומה ראו לעשות חנכה שמנה ימים והלא חנכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים... וכן מצינו בחנכה שעשה שלמה שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים מה ראו לעשות חנכה זו שמנה ימים אלא בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו

הקורא התמים ודאי יתמה על הכותרת שנראה כאילו אין בה לא טעם ולא ריח וכל כוונתה ליצנות וקלות ראש. אך אמת נכון הדבר שחג החנוכה וחג הסוכות מקבילים זה לזה במכלול נושאים, עד שירחק ממנו לומר כי צירוף מקרים הוא זה. עתה, כשאווירת החג בפתח, מן הראוי לעמוד על המהות המשותפת הזאת.

נפתח במחלוקת מפורסמת באופן ההדלקה: "בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל - כנגד ימים היוצאין. וחד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל - דמעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, זה נותן טעם לדבריו - כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו - דמעלין בקדש ואין מורידין"¹ (שבת כא ע"ב).

טעמם של ב"ה "מעלין בקדש" מובן למישרין אל מול הטעם המעורפל וחסר ההקשר לכאורה של ב"ש "כנגד פרי החג", וכי מפני שבסוכות מספר הקרבנות בסדר יורד - כך צריך להיות בנרות חנוכה? מה עניין סוכות לחנוכה?

הלכות רבות נוספות משיקות לחנוכה ולסוכות - מהדרין בנרות מול הידור ארבעת המינים, עשרים אמה גובה בסוכה וחנוכיה, הלל שמנה ימים ואף מקרא ביכורים בו נחלקו אם הוא עד סוכות או חנוכה, ועוד.

אפשר לראות שחנוכה נחשב מקביל לסוכות לעניין סיום עונה ותחילתה של עונה חדשה. כמו שבסוכות יש "יום תקופה מתחיל/גומר" כאשר למדנו מקרוב בסנהדרין (יג ע"א), ומעתה הסתיים הקיץ ומתחילות עונות הקור והגשמים, כך גם חנוכה מציינת את סיום "תקופת תשרי", בה הימים מתמעטים והאור פוחת, ותחילת "תקופת טבת" בה האור חוזר ומתרבה והימים מתארכים. במסכת ע"ז (ה ע"א) אנו מוצאים עדות לציון תופעה אסטרונומית זו בחגיגת חג אור קדמון באזור חנוכה שהתחיל עם אדם הראשון שדימה כי העולם מגיע לקיצו בעקבות עונו מאחר שראה שהחושך מתגבר, לאחר שראה כי האור שב ומתרבה הודה לה' וקבע שמונה ימים טובים (לימים נהפך חגו לחג פגאני). ישנו גם קשר חקלאי מובהק, סוכות נודע כזמן אסיף הדגן והתירוש וחנוכה הוא זמן אסיף הזיתים.²

אך נראה שהקשר החזק ביותר בין החגים נוצר בידי החשמונאים כפי שמופיע בספר מקבים (ב, י) "ומאת ה' הייתה לחטא את הבית... והוא יום העשרים וחמשה לירח כסליו ויחוגו חג לה' שמונת ימים כחג הסוכות

¹ הגר"א ביאר, שקיימת נפק"מ להלכה בין שני הטעמים: לטעם הראשון חשוב יותר שיהיה היכר לימי החג - ע"כ אדם הרוצה להדר ולהדליק לפי הימים אינו יכול שגם כל אחד מבני הבית ידליק מפני שאז אין היכר ליום, וכן פסקו התוס' והשו"ע. אך לסברא השנייה פחות חשוב היכר הימים ולכן הידור ההדלקה ע"פ הימים בא בנוסף להידור שכל אחד מדליק וכן נראית שיטת הרמב"ם ורש"י, וכך פסק הרמ"א. מחלוקת ב"ש וב"ה לקוחה ממגילת תענית, ומעניין שגם דברי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן על שני זקנים בצידן מצוינים שם. אולי אפשר לבאר ולומר שלדעת הרמב"ם בא רבה בר בר חנה לדחות את דברי האומר כנגד ימים הנכנסים והיוצאים מכך שהמקור עצמו גורס כשיטה השנייה אך התוס' יטענו מנגד שא"כ היה לו לגרוס מיתבי או תניא כותיה וכו' ולכן סברא ראשונה בעינה עומדת.

² כך ניתן להסביר את מחלוקת קריאת הביכורים אם הינה עד סוכות או עד חנוכה, למ"ד עד חנוכה כיוון שיש עוד מין אחד משבעת המינים - הזית - ניתן להביא ביכורים ולקרוא, ואילו למ"ד עד סוכות בעי לכתחילה זמן שרוב פירות שבעת המינים מצויים.

³ אמנם מעיין במגילת תענית ובספר מקבים אפשר לדייק שאין הדבר כן, אלא הבסיס הוא חנוכה המקדש כאשר אבאר לקמן, וסוכות הוא תוכן אינטגרלי אך נלווה.

⁴ ליתר דיוק אין זו המגילה עצמה אלא פירוש קדום שלה הנקרא "סכוליון" (=ביאור ביונית). המגילה אגב נחשבת למקור החז"לי הכתוב הקדום ביותר.

בסיד וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת. כלומר, קביעת ימי החנוכה היא בכלל מפני חנוכת המקדש שבגלל הטומאה וחיידוש המזבח המחולל ארכה שמונה ימים. בכך תירצנו את קושיית הבית יוסף באופן שהקושייה לא מתחילה.⁵

ודאי שלא ביטלנו חס וחלילה את נס פך השמן השגור בפי רבבות אלפי ישראל. אך עלינו לדייק בו שמהותו הוא יצירת **תכני החג** ולא מסגרתו. נראה שגם עצם **קביעת החג לדורות** טמונה בנס שנעשה לנו במנורה לצד ניצחון הקדושים מול הטמאים שליוו את חנוכת המקדש והפכו אותה לאירוע היסטורי מכוון במיוחד כפי שמתואר בהמשך המגילה "חנכת בית חשמונאי לדורות, ולמה היא נוהגת לדורות? אלא שעשאוה בצאתם מצרה לרוחה ואמרו בה הלל והודאה והדליקו בה נרות בטהרה לפי שנכנסו יונים בהיכל וטמאו כל הכלים ולא היה במה להדליק וכשגברה יד בית חשמונאי הביאו שבעה שפודי ברזל וחפוסם בבעץ והתחילו להדליק". אך בכל אופן מספר הימים אותו אנו חוגגים נתקן

⁵ שמעתי בשם הרב בלכמן שליט"א, שכנראה לבית יוסף לא הייתה מגילת תענית, ולכן הבין ע"פ הציטוט בגמרא.

כנגד חנוכת המזבח בימי החשמונאים, וכן ניתן לראות במקורות קדומים נוספים אם נסמוך על כתיב יוסף בן מתתיהו (קדמוניות היהודים ספר יב פרק ז) וספר מקבים (א, ד).

אם כך נראה שאחד מן השירים המפורסמים והמוקדמים שנכתבו בעת החדשה על חג החנוכה הלא הוא "ימי החנוכה, חנוכת מקדשנו"⁶ קלע לאמת הקשורה לקביעת מספר ימי החג, אך 'גירסא דינוק' מתעקשת על נוסח אחר שנאמר בחדווה ומקורו סתום ונעלם: "ימי החנוכה שנשב בסוכה..." אמנם המשך השיר דדרדקי הוא דברי הבל ולצון, אך לגבי תחילתו ניתן להצביע על הגמרא בבא בתרא (יב ע"ב): "מיום שחבר המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות"....

יהי רצון שהבורא יתברך אשר החזיר שכינתו לציון בימים ההם, יתגלה עלינו ויחזיר שכינתו לתוכנו במהרה בימינו אמן.

⁶ מפתיע לגלות, כי השיר במקור נוצר בידיש ע"י המשורר מרדכי ריווסמן לפני יותר ממאה שנה, ורק בשנת תרע"ח (1918 למניינם) תורגם לעברית כפי שאנו מכירים אותו כיום. דרך אגב השיר מכיל גם בית שני שנשכח, הטומן שאיפות לאומיות של תחייה בארץ.

רַב פִּנְיָס

מפניני הפלג יקר

יעקב מבקש לישב בשלווה ועם זאת להישאר ולקחת חלק בירושת הארץ בניגוד לעשו אחיו שנאמר בו וַיֵּלֶךְ אֶל אָרֶץ מִצְרָיִם יַעֲקֹב אָחִיו וכפירוש רש"י שם.

[ואולי זו הסיבה שיעקב יוצא מבאר שבע ולא רק הולך (כמו שנתבאר במדור זה בשבוע שעבר) אולי חשב יעקב שכל עוד אביו יצחק קיים – הגזירה והברית מתקיימת רק בו עד שייאסף אל עמיו ויוריש את הברית לבנו יעקב וזה הפגם בכבוד אביו שעליו נענש, יעקב כביכול התנתק מהברית על א"י שבין אבותיו לקב"ה].

עד כה ביארנו, שהפורענות היתה ראויה ליעקב משום שרצה לשבת בא"י בשלווה בטרם כלתה גזירת ברית בין הבתרים. נותר לנו לתת טעם לסבלו וטלטולו של יוסף למצרים.

שני טעמים למורינו הדגול הכלי יקר' לדבר, אשר משלימים זה את זה כצפיחית בדבש ושניהם מפורשים בפסוק ב': "אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעָה עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רֵעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת בְּנֵי זְלֶפְחָה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָתָם רְעָה אֶל אַבְיָהִם".

יוסף הוא עיקר תולדותיו של יעקב ולכן היעדרותו היא כהיעדרות כל זרעו של יעקב – כעונש על היעדרותו וציאתו מבית יצחק מידה כנגד מידה.

אבל הקב"ה "אֵל אֲמוֹנָה וְאֵין עֹלָם" (דברים לב, ד), ולכן מוזכר עווננו של יוסף לומר שבדין נענש כדברי רש"י: "את דבתם רעה – כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלשון לקה" וכו'.

הקב"ה מנהל את עולמו בצדק ובמשפט, וגם כשנראה לנו שהישועה מתאחרת וראויה היתה כבר לבוא – נתחזק באמונה ובביטול כלפי דיין האמת, ונדע שכאשר נהיה ראויים ודאי שניוושע בלי עיכוב ואיחור.

יה"ר שיסתיימו במהרה ימי מגורינו, ונזכה לישב בשלווה בביאת גואל צדק, במהרה בימינו אמן!

מה כבר ביקש יעקב?

ר' דניאל ידיד-ציון

כבר נתבאר במדור זה במתקן שפתיים ע"י ר' יעקב דואני הי"ו, שיעקב אע"ה נענש במכירת יוסף על פגם במצוות כבוד אביו יצחק אע"ה.

במאמרנו זה נצמד בעקבותיו של הכלי יקר, כדי להבין מדוע נבחרה שעה זו לפירעון חובו של יעקב, וכיצד נלכד יוסף ברשת הפורענות.

אמרו חז"ל במדרש (בר"ר פד, ג):

א"ר אחא: בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעולם הזה השטן בא ומקטרג אמר לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, תדע לך שהוא כן, יעקב אבינו ע"י שבקש לישב בשלוה בעוה"ז נודווג לו שטנו של יוסף.

ברור שהדבר צריך ביאור, שכן יעקב אינו מבקש להתענג בעולם הזה אלא לעסוק בשלוה בתורה ובמצוותיה – א"כ מה פסול בבקשה זו? כיצד זה מנוגד עם התקנת העולם הבא לצדיקים?

לפני שרש"י על אתר מביא את דברי המדרש בשינוי לשון, הוא פותח במילה 'וישב' – כלומר יש קושי במילה זו שאותה מיישב רש"י ע"פ המדרש.¹

רבינו הכלי יקר מחדד את השאלה ומעצים אותה:

בפסוק ישנם שני ביטויים שונים שלכאורה מבטאים מצבים זהים "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" מדוע הכתוב משנה את סגנונו תוך כדי דיבור?

מכאן מדייק המדרש ביקש יעקב לישב בשלוה בניגוד לאביו שהיה כבר בארץ וזו הפתיחה לצרת יוסף שבה עוסקת הפרשה.

ידועים דברי רש"י בפרשת לך לך (טו, ג): **כי גר יהיה זרעך** – משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה. כלומר הגזירה כבר חלה וזרעו של אברהם צריכים להיות גרים מאז שנולד יצחק אע"ה. לכן אומר הקב"ה ליצחק "גור בְּאֶרֶץ הַזֹּאת..." (כו, ג).

¹ בשפתי חכמים כתב שהיה צריך להיות כתוב "ויחי יעקב" וכו'.

זמן הדלקת נרות החנוכה

אברכים ובחורים - האם ידליקו הנרות בזמן או ישארו עד סוף הסדר?

הגר"ע יוסף (חזו"ע עמ' עה) והגרשז"א (הליכו"ש עמ' רצו. שלמי מועד עמ' רמא) כתבו שהמנהג לילך ולהדליק בזמן. כמוכן שמיד לאחר ההדלקה (והריקוד לנוהגים) יחזרו ללימודם. אמנם, ידוע הדבר שהרב יצחק יוסף (ילקו"י חנוכה התשע"ג, עמ' רסו) נקט שימשיכו לימודם כרגיל ע"מ שלא לגרום לביטול תורה דרבים¹ (וביאר דברי הרבנים הנ"ל). מ"מ, כיון שנהגו בשיבתנו מקדמא דנא להדליק בזמן כך יש להמשיך ולנהוג. פשוט הדבר, שמיד כשמתאפשר לחזור ללימוד יש לחזור - כדאי לחשוב על כך שהדבר המרכזי אותו ניסו לעקור היוונים הוא לימוד התורה.

ערבית קודם או הדלקת נרות?

אלו שמנהגם להדליק קודם צאת הכוכבים (יש בתחלת השקיעה, יש בסופה) - ידליקו, ובצה"כ יתפללו.

אלו שמנהגם להדליק לאחר צאת הכוכבים -

- אם האדם רגיל להתפלל מאוחר יותר מצה"כ (כבישיבה) אין ענין שיקדים להתפלל ערבית בצה"כ, אלא ידליק בצה"כ ויתפלל כרגיל (הליכו"ש עמ' רעג, הערה 29).
- אם האדם רגיל להתפלל בצה"כ - יתפלל ערבית ולאח"מ ידליק (תדיר ושאינו תדיר).

מקום ההדלקה

בבית פרטי - נחלקו הפוסקים מה עדיף - האם להדליק בחלון הפונה לרה"ר, בפתח הבית (או נדברו ה, לט) או בפתח החצר (הגריש"א באשרי האיש, עמ' רמב. הגרשז"א בהליכו"ש עמ' רע).

למעשה, הנוהג כאחת הדעות יש לו על מי שיסמוך.

לביאור הענין -

- מחוץ לפתח החצר יש העוררין שלא להדליק וברכתו לבטלה², אך הגריש"א והגרשז"א נקטו שזהו המקום המובחר, כדאי בשו"ע (תרעא, ה).

- מחוץ לפתח הבית - ניתן להדליק שם ועדיף מהחלון (אא"כ לא רואים מרה"ר את פתח הבית).

- במקום שהחלון נראה יותר לבני רה"ר מאשר פתח הבית (ובדר"כ זה כך) - נחלקו הפוסקים האם עדיף להניח בפתח הבית (הגריש"א - כיון שעיקר התקנה היתה להדליק בפתח) או דאמרין שפרסום הנס עדיף, א"כ יניח בחלון (שבה"ל ד, סה. ילקו"י עמ' קסא. תשוה"נ ה, רכג בשם החזו"א. פנה"ל עמ' 262). נהרא נהרא ופשטיה.

בבנין קומות - גם כאן נחלקו מה עדיף כבבית פרטי³.

למעשה, הנוהג כאחת הדעות יש לו על מי לסמוך

- דינו כדלעיל - לגריש"א והגרשז"א יניח בפתח הבנין. לאז נדברו (בשיטת החזו"א) יניח בחדר המדרגות, מחוץ לפתח הבית⁴. אם פרסום הנס בחלון ביתו גדול יותר⁵ מאשר פתח הבית (ובדר"כ זה כך) הגענו למחל' דלעיל האם פרסום הנס עדיף או פתח הבית.

בחדרי הפנימיה בשיבה - בפתח החדר בצד שכנגד המזוזה (תרעא, ז). על אף שעל אדן החלון י"א שמובחר יותר להדליק (במקום שפרסום הנס גדול יותר), מ"מ אין רשות מהישיבה להדליק שם.

הבהרה - כשמדליקים בפתח הבית או החצר, ראוי להניח החנוכה בין ג' טפחים ל' טפחים מהקרקע (תרעא, ו). כ"כ, בצד שכנגד המזוזה (שם, ז). מאידך, המניח בחלון, יכול להניחה שם אף שהמקום גבוה מ' טפחים (משנ"ב תרעא, כז).

האם בני ישיבה ספרדים צריכים להדליק חנוכה במשך שהותם בישיבה?

הנוהג המקובל שלא צריך להדליק ואף לא להשתתף בפרוטה עם בני אשכנז המדליקים (חזו"ע עמ' קמד)⁶, אך מכיון שיש מהפוסקים שמצריכים בני ישיבה להדליק (כיון שהישיבה יותר נחשבת כביתם - הגרשז"א בהליכו"ש עמ' רעה ובשלמי מועד עמ' רג מצריך להדליק אם יש חדר מיוחד. אשרי האיש עמ' רעא בשם גריש"א שהצריך אף לברך!), **אם לבחור הספרדי יש חבר-חדר אשכנזי, כדאי שישתתף עמו בפרוטה ותבוא עליו ברכה** (או שידליק לעצמו בלא ברכה).

מהי השתתפות בפרוטה - הספרדי נותן פרוטה לחברו המדליק בשביל שיזכה לו חלק בשמן ובפתילות. כ"כ יכול גם המדליק לזכות לו חלק גם בלא תשלום, היינו יגביה הספרדי את השמן והפתילות ויכוון לזכות במעט. בכה"ג כדאי שיוסיף המדליק מעט שמן בשביל האורח (משנ"ב שם, ג).

גם מי שלא הולך לשמוע את הדלקת חברו - מ"מ **בהדלקה של הישיבה יכוון לשמוע ולצאת בברכות "שעשה נסים" ושהחינו**. אמנם רבים מבני עדוה"מ מסתמכים על הדלקת אביהם בביתם, אך הנ"מ לענין ההדלקה, אך לענין שאר ברכות נחלקו הראשונים אם עדיין חייב לברך (תרעו, ג). ע"מ לצאת מספק, כדאי לשמוע מאחר.

³ וגרע, כיון שבחצר פרטית ישנם עתים שאנשים אוכלים שם. לעומת זאת, חדר המדרגות כיום משמש למעבר בלבד. מ"מ, הגריש"א והגרשז"א לא חששו לסברה זו כדלעיל.

⁴ אא"כ הוא בקומה העליונה ואין אף אחד שעולה לשם.

⁵ בין אם גר בקומות הראשונות של הבנין, היינו מתחת לעשרים אמה מקרקע הרחוב, בין אם גר בקומות העליונות ויש בנינים גבוהים סביבו, כך שלפס יש פרסום הנס. אם גר בקומות העליונות ואין סביבו בנינים גבוהים, כך שאין הרבים רואים את חלונו - ודאי שידליק בפתח הבית (שעה"צ תרעא, מב).

⁶ כ"כ גם הגר"צ אבא שאול (הו"ד במשנ"ב מהד' דרשו על תרעו, א), וסברתו דנחשבים כסמוכים על שולחן אביהם ויוצאים בהדלקתו, כיון שכאשר הם חולים או בבין הזמנים (...) חוזרים הם לביתם.

¹ במחכ"ת, פעמים שביטולה זהו יסודה, ובפרט אברכים שהולכים למשפחותיהם ואתו 'עייכו' [וכביכול 'ביטול תורה'] הנגרם להם, הוא הוא המכניס את אוירת החג לבתיהם, והרבה גופי תורה תלויים בזה. וידוע על אחד מגדולי הדור הקודם, שבנו לא הלך בדרכו, ואמר אותו גדול שהוא מחמת שהיה מקצר בסעודת שבת, ולא שר זמירות מפני 'ביטול תורה'. וחם לבי בקרבי על השקפות כאלו ודומיהן, שאחריהם מי ישונו [כעין זה - שיש כביכול 'ביטול תורה' באמירת תהלים ברה"ה, וכבר הארכנו בזה (בגיליון 393), ועוד ביטולי מנהגים, עד שממצאים תורה חדשה מרוב 'אהבת התורה'. וכן לא יעשה, וד"ל]. **העורך.**

² נודעו בשערים דברי החזו"א (מובאים בשו"ת אז נדברו ה, לט) שאם כיום יניח בפתח החצר הרי ברכתו תהא לבטלה. **הסבר:** על אף שהשו"ע (תרעא, ה) פסק שידליק בפתח החצר, הנ"מ בזמנם שהיו עושים שימושים יומיומיים בחצר, משא"כ היום שמשמשת בדר"כ למעבר ולעתים יושבים שם, א"כ לא אינה מוגדרת כהמשך לבית. כ"כ, בדר"כ פתח החצר הפרטית אינו חייב במזוזה כיון שאין בו משקוף, ומשמעות דעת רי"ו (הו"ד בדרכ"מ ס"ס תרעא) שבתח כזה אין להדליק. מאידך, הגרשז"א והגריש"א פסקו להדליק בפתח החצר כפשוט השו"ע ודחו את דברי החזו"א. סברתם שמה שהשו"ע העדיף להדליק בפתח החצר יותר מאשר פתח הבית הוא משום שבתח החצר פרסום הנס גדול יותר, א"כ לא שנה פתח חצר פרטית ל"ש פתח בנין רב קומות. מ"מ רבים נוקטים בשביל דברי החזו"א מידי ספיקא לא יצאו וכדאי להדליק בפתח הבית או בחלון.

על-מנת להתיר, ישנם שני ענינים אותם צריך ליישב:

א. אפיה אחר בישול - אדם המניח את הסופגניה על מקור חום (על פלטה למתירים, צלחת על הפלטה וכדו'), הסופגניה מתקשה והיא אפיה אחר בישול שלבני אשכנז יש להחמיר (שיח, ה בהגה) - וי"ל, כל הבעייתיות של אפיה אחר בישול היא קבלת מרקם אחר ע"י האפיה, כך שע"י האפיה מושבח טעמו של המבושול. א"כ בכה"ג שהמאכל רק יתחמם אך לא יקבל מרקם אחר קשה - מותר (חזו"א או"ח לו, יד). ה"ה בסופגניה, בשניצל, בעופות שמוציאם מהמרק ומניחם על מקור חום⁷.

ב. רוב יבש ומיעוט רוטב - הסופגניה יבשה (מוצקה) ובתוכה ריבה לחה. יש המדייקים מדברי ר"ו (הו"ד בב"י סי' שיח) ומלשון השו"ע (שם, סעי' ד, ת,

⁷ אה"נ, אם מעוניין בשינוי המרקם לקשה, הדבר יאסר לבני אשכנז. א"כ מצד זה הדבר מותר ואין לגזור שמא ישכח וישהה עד שתתקשה, כיון שאינה אלא חומרא לכתחילה של בני אשכנז (הגר"ש"א, מאור השבת ח, יב).

טו) שיש להחמיר ולא לחמם דבר שרובו יבש ומיעוטו רוטב, בדומה לבישול אחר בישול בלח - וי"ל, יש המקלים ברוב יבש ע"פ ציטוט אחר בשם ר' ירוחם (הו"ד בב"י סי' רנג) שמדויק מדבריו להקל. כ"פ ביבי"א (ו, או"ח מח, טז, ז, או"ח מב, ו-ז). כמו כן, הריבה כנוסה בתוך הסופגניה ובטלה אליה, ועדיף מרוב יבש ומיעוט רוטב (הגר"ש"א בהליכו"ש עמ' שיט). עוד כתב שם הגר"ש"א בדרך אפשר שבישול אחר בישול בלח שייך רק אם הלח הוא נוזלי כמים ושאר משקין, ולא סמיך במקצת כריבה.

למעשה, מותר לחמם סופגניה על מקור חום בשבת (הגר"ש"א, הגר"ע יוסף). מאידך, בשם הגר"ש"א הביאו שאם הריבה בכמות מרובה אין להקל, כיון שמחמיר בכה"ג למיעוט רוטב⁸.

⁸ צריך לידע שאם זו סופגניה לא ממאפיה מוכרת (בד"כ זולה מאוד) יתכן ומערבים מים בתוך ריבה מרוכזת ע"מ לדללה. בכה"ג לכו"ע אסור לחמם את הסופגניה כיון שהמים אינם מבושלים. ולא יאמר האדם "אניחנה מעט ואקחנה קודם שהריבה תתחמם", כיון שבכה"ג חיישין שישכח ואסור (שיח, סעי' יד, יז).

השרים ויוסף

יעב"ץ

תמיהות אשר למעלה ראש עלו, על שינויים וכפילויות תמוהות, רבים וכן שלמים העלו, ועל זאת כל שינויים קהות.

אף אני אעמודה בדחילו, ואנסה לבאר בידיים כהות.

מדוע פעמים תואר השר השילו¹, ואיה הוא אותו מקום בלהות².

והנה מעיון במדרשי החכמים, מתבארים המקראות כפתור ופרח.

וממילא נמצאנו מחכימים, ממעשי האבות אשר אורם זרח.

וברשותכם עדת נאמנים ותמימים, אוסיפה בזה נופך אגב אורח.

זאת כאשר לנגדו אנו שמים, את דמות זה שמהמצרית ברח.

הן אמת שאלו שני הברנשים, ממעלתם ירדו והיו לעבדים.

לכן פעמים בתארם נקבו האנשים, ופעמים כאופה ומשקה ירודים.

¹ פעמים נקראו "שר המשקים ושר האופים", ופעמים "המשקה והאופה".

² בתחילה נאמר ששמו אותם במשמר בבית הסוהר במקום אשר יוסף אסור שם, ולאחר מכן טרחה התורה וכתבה שוב "המשקה והאופה... אשר אסורים בבית הסוהר" - האם זה אותו מקום? נראה שלא בהכרח, שהרי גם גבי יוסף בסוף הפרשיה הקודמת נאמר ששמו אותו במקום אשר אסירי המלך אסורים, שזהו לכאורה סתם "בית סוהר" המוזכר, ואילו כאשר מצוין ששמו את שר המשקים והאופים היכן שיוסף אסור משמע שזה לא אותו מקום, דא"כ מדוע צריך לפרש כן.

השירה הזאת

וכידוע שהאסירים צעירים כקשישים, ניתנו ביד יוסף לבוש הבדים. ואף אלו בבואם למקום העכברושים, במקומו של יוסף היו ניצודים³.

ויוסף צדיק יסוד העולם, בענוותנותו וגדלותו כי רבה.

הבין שראוי לכבדם ולהללם, ולא לזלזל בכבודם בלי סיבה.

על כן לא שמם יחד עם כולם, אלא ייחד להם מקום אָתו באהבה.

ולכן בתואר שרים כללם, על אף שירדו ממעלה שהיו בה.

ואם כן לאור פירוש זה, תתבאר היטב סוף הפרשה:

ביום הולדת פרעה הזה⁴, נאמרה אמירה שלכאורה קשה -

'בתוך עבדיו' כאשר העין תחזה⁵, אוי לה לאותה בושה;

לדברינו ולפירוש זה, אמירה זו היטב מפורשה.

³ כלומר, שהתורה באה לומר בתחילה ששר המשקים והאופים היו במקום אשר יוסף אסור שם, כלומר בבית האסורים אשר שם כל האסירים ביד יוסף המה.

⁴ למעוטי פרעה אחר (ולשם החרוז... ©).

⁵ נאמר שם "וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר האופים בתוך עבדיו" - ולכאורה הוי תרתי דסתרי - הם שר המשקים והאופים או שהם עבדיו? אלא שזוהי כוונת הכתוב, שאע"פ שהעלם מבית האסורים מדרגת 'שר', הורידם לעבדות חזרה.

נפשי בעאלתי

שאלות על הפרשה

ר' דניאל בוחבוט

{מטרת המדור לעורר שאלות פשוטות, בפשטי המקראות ובדברי חז"ל, כדי שהציבור יחשוב עליהן וימצא תשובה, חילוק או הבנה בפסוקים. מי שיש לו תשובה על שאלה או שאלות טובות, מוזמן להביא אותן בפני מרכז המדור ר' דניאל בוחבוט. תשובות נבחרות לשאלות שבעלון הקודם מצורפות בדף נפרד}

א. יוסף חולם על שמש ירח וכוכבים וכו', יעקב גוער בו "הבוא נבוא אני ואמך", אומר על כך רש"י: והוא (יעקב) לא ידע שהנמשל של הירח בחלום הולך על בלהה שגידלתו כאם ולא על רחל שמתה. ע"כ. נמצא, שהחלום כולו נכון, וא"כ קשה מדוע מוכיחים חז"ל מכאן (והובא ברש"י) ש"אין חלום בלא דברים בטלים", הרי אדרבה - חלום זה נכון לגמרי כביאורו של רש"י?

ב. כאשר יוסף הולך לחפש את אחיו מסופר ש"ויפגשוהו איש" - רש"י מפרש שזהו גבריאל, ומדוע לא נאמר שזה שרו של עשו כמו בפרשה הקודמת עה"פ "ויאבק איש עמו"?

ג. חז"ל מבקרים את יוסף [ומבא ברש"י בסוף הפרשה] שאמר "זכרתי והזכרתי", ועל כך נענש להיות עוד שנתיים בכלא. וקשה, מה לא בסדר בהתנהגותו של יוסף, הרי בסך הכל עשה השתדלות מינימלית נצרכת?